

مدرسه حقوق

دوره ۸ - شماره ۲۴ - تابستان ۱۴۰۴

رابطه خریدار و فروشنده در قرارداد پایه در اعتبار اسنادی با تاکید بر حقوق ایران
همایون مافی، رضا احسانی، احمدرضا امیری لاریجانی
بررسی تطبیقی جایگاه حفاظت از محیط زیست در حقوق بین الملل بشر و حقوق بین الملل بشردوستانه
سیدفضل الله موسوی، امیرحسین عسگری
عدالت کودک محور و مسئولیت دولت: پیشگیری، اصلاح و بازپروری کودکان ناقض قوانین کیفری
محمد روشن، سمیه رنگین کمان، سیدمصطفی حسینی دستجردی
واکاوی چالش‌ها و الزامات حقوقی هوش مصنوعی در محیط‌های کاری: بررسی تأثیرات و راهکارهای اصلاحی
مریم برومند بازکیاگورابی، امیررضا محمودی
جامعه الگوریتمی و انطباق حقوقی: بازاندیشی در حقوق، حکمرانی و عدالت اجتماعی
خدیجه کریمی اصفهانی، مجاهد امیری
صدور اسناد هویتی در مورد اطفال متولد شده از روابط نامشروع و آثار آن در حقوق ایران
مرضیه کاظمی، مصطفی کافی
مسئولیت نقصان یافته در نظام کیفری ایران و انگلستان
ایرج مروتی، نفیسه عراقی، ماندانا جنگلی
نظارت بر رسانه با رویکرد فقهی و حقوقی
نرگس ابوالمعصومی
درآمدی بر جرایم مرتبط با رمزارزها؛ از تسهیلگری تا پیشگیری
محبوبه طالبی رستمی
اهمیت تفسیر قرارداد در حقوق مدنی ایران
نازنین بهرامی، مهناز سجادیان، حمیدرضا کناری زاده
تأثیر مداخلات امنیت گرایانه و عوام گرایانه سیاست جنایی بر شکل دهی گفتمان جرم شناختی نئوکلاسیک نوین
مسعود اکبری
مطالعه تطبیقی دارایی تجاری در حقوق ایران و فرانسه
سعید جوهر
بازدارندگی تبعید و نفی بلد در عصر ارتباطات
مهسا محمودی
جلوه های حقوق معنوی زندانیان در اسناد داخلی و بین المللی
امین رضا بهار فلاصری
مطالعه تطبیقی کاربرد اصول دادرسی مدنی در دادرسی کیفری با تأکید بر سازوکار ارجاع
علی اصغر عسگری
جرایم علیه اراضی دولتی (مطالعه مروری)
وحید کیومرثی
زیاله‌های قضایی در حقوق بین‌الملل: چالش‌های نظارتی و راهکارهای حقوقی
مهدی قره داغی
توهین به مقدسات در حقوق کیفری ایران، فقه امامیه و فقه اهل تسنن
داود سلمانپور، یعقوب طاهری، حسین زارعی
مسئولیت بین‌المللی کشورها در مبارزه با دوپینگ: تحلیل حقوقی و چالش‌های اجرایی
سپیده احمدیان فرد
سیاست کیفری در قبال جرائم نظامی در حقوق کیفری ایران و ایالات متحده آمریکا
امیرحسین ابوالحسنی، حامد زرین جوی الوار، محمدعلی جهانی
قواعد حاکم بر بازار مالی غیرمتشکل پولی در نظام حقوقی ایران
ایوب رحیمی
حفظ سرمایه اجتماعی در فرایند مبارزه با قاچاق کالا (مطالعه موردی بندر دلووار)
حسین اکبرپا
شرایط سلبی مسئولیت کیفری شخصی بر مبنای اساسنامه دیوان کیفری بین المللی
محمدرضا افراسیابی
تأثیر قوانین داخلی و التزام به معاهدات بین‌المللی در مبارزه با فساد بانکی
سیدبهمن اکبری
سازوکارهای گوناگون اعمال و اجرای حقوق بین‌الملل
مهدی رضایی اسرمی
بزه‌دیده شناسی سبز و بزه‌دیدگان غیرانسانی
امین حاجی وند، امیرحسین خراشادی زاده، محمدجواد میرزایی

A Comparative Study of Commercial Property in Iranian and French Law

مطالعه تطبیقی دارایی تجاری در حقوق ایران و فرانسه

Saeed Johar

PhD in Private Law, Islamic Azad University, Varamin Branch, Varamin, Iran

سعید جوهر

دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین، ورامین، ایران

saeed.johar@yahoo.com

<http://orcid.org/0009-0002-3168-9456>

Abstract

Assets constitute the positive and negative parts of each person's property. Natural and legal businessmen, like all individuals, have assets consisting of a set of individual financial rights and obligations that serve as collateral for paying their debts. If a trader has debts, they are paid from his assets. If there are claims and assets, they are also added to his assets. In the case of property, the principle of unity prevails, according to which all individuals, including businessmen and non-businessmen, can only have one property. Every person has a specific asset from the beginning of his life that remains in place after dissolution or death until the settlement of his debts. The Iranian commercial legislator has not stated the term commercial asset, but the French legislator has allowed the separation of personal and commercial assets in certain cases. The aim of this research is to examine the position of commercial property in Iranian and French law, and based on descriptive-analytical method, the concept of property and the rules governing it, the principle of unity of property and its exceptions have been discussed with a comparative study between Iranian and French law. The results of the research show that the principle of unity of property is accepted as an indisputable principle in Iranian and French law, but in French law, separation of property is allowed in limited and legally stipulated cases.

Keywords: Commercial Assets, One-man's Company, Natural Businessman, Limited Liability.

چکیده

دارایی بخش مثبت و منفی اموال هر شخص را تشکیل می‌دهد. تاجر حقیقی و حقوقی نیز مانند تمامی اشخاص، دارایی متشکل از مجموعه‌ای از حقوق و تعهدات مالی فرد دارند که وثیقه پرداخت دیون آن‌ها است. اگر تاجر دیونی داشته باشد، از محل دارایی او پرداخت می‌شود. طلب‌ها و اموال نیز به دارایی او افزوده می‌گردد. در مورد دارایی، اصل وحدت حاکم است که بر اساس آن تمام اشخاص اعم از تاجر و اشخاص غیرتاجر، فقط یک دارایی می‌توانند داشته باشند. هر شخص از ابتدای حیات دارایی مشخصی دارد که پس از انحلال یا فوت، تا زمان تصفیه بدهی‌های او با برجا است. اصطلاح دارایی تجاری توسط قانون‌گذار تجاری ایران بیان نشده است اما قانون‌گذار فرانسوی در موارد خاصی اجازه تفکیک دارایی شخصی و تجاری را داده است. هدف این پژوهش بررسی جایگاه دارایی تجاری در حقوق ایران و فرانسه است و بر اساس روش توصیفی-تحلیلی در مورد شناخت مفهوم دارایی و قواعد حاکم بر آن، اصل وحدت دارایی و استثنائات آن با مطالعه تطبیقی بین حقوق ایران و فرانسه بحث شده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهند که اصل وحدت دارایی در حقوق ایران و فرانسه به‌عنوان یک اصل مسلم پذیرفته شده است اما در حقوق فرانسه در موارد محدود و منصوص قانونی، اجازه تفکیک در دارایی داده شده است.

واژگان کلیدی: دارایی تجاری، مؤسسه یک نفره، تاجر حقیقی، مسئولیت محدود.

ارجاع:

جوهر، سعید؛ (۱۴۰۴)، مطالعه تطبیقی دارایی تجاری در حقوق ایران و فرانسه، تمدن حقوقی، شماره ۲۴.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

در فرهنگ فشرده سخن واژه «دارایی» چنین تعریف شده است: «آن چه در مالکیت شخص باشد؛ مال؛ ثروت» (انوری، ۱۳۹۹، ۹۷۹). دارایی مفهومی است که از حسابداری وارد علم حقوق شده است. در بعضی موارد، دارایی معادل اموال و با هم به کار برده می‌شود و از اصطلاح اموال و دارایی برای بیان توان و تمکن مالی شخص استفاده می‌گردد.

در حسابداری به «کلیه اموال منقول و غیرمنقول تحت مالکیت مؤسسه که قابل تبدیل به پول رایج و دارای منافع آتی است»، دارایی گفته می‌شود (خلیلی، ۱۳۹۹، ۱۵). دارایی شرکت‌ها در ترازنامه نشان داده می‌شود. ستون سمت راست ترازنامه مربوط به دارایی‌های شرکت و سمت چپ مختص بدهی‌ها است. بدهی، تعهدات مؤسسه به سایر اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی است و مؤسسات موظف به پرداخت بدهی به‌طور نسیه در موعد هستند. لذا این بدهی‌ها از خرید نسیه و استفاده از خدمات سایر مؤسسات به‌طور نسیه حاصل می‌شود. سرمایه نیز حقوق صاحب یا صاحبان مؤسسه است که پس از کسر بدهی‌ها به دست می‌آید (خلیلی، ۱۳۹۹، ۱۶). سرمایه تحت عنوان حقوق مالکانه نیز شناخته می‌شود. بر این اساس، معادله حسابداری شکل می‌گیرد که به شکل زیر است: دارایی = بدهی + سرمایه

باید دانست توازن در معادله حسابداری ضروری است؛ یعنی باید سمت راست و چپ معادله فوق، یکسان باشد. در حسابداری، دارایی‌ها به دو دسته جاری و غیرجاری تقسیم می‌شوند: دارایی‌های جاری^۲ به

۱- اعم از پول، کالا، ملک

دارایی‌هایی گفته می‌شود که انتظار می‌رود در مدت یک سال مصرف شوند یا از نقدشوندگی بسیاری برخوردار باشند مانند وجوه نقد^۳، حساب‌های دریافتی، موجودی حساب. دارایی‌های ثابت یا غیرجاری^۴ به دارایی‌هایی گفته می‌شود که انتظار می‌رود در مدت زمان بیشتر از یک سال مورد استفاده قرار بگیرند و جریانات نقدی آن‌ها بیشتر از یک سال باشد. مانند زمین، ساختمان، تجهیزات، علائم تجاری و ثبت اختراع. در علم حقوق، مجموع حقوق و تکالیف مالی شخص را دارایی او می‌گویند (کاتوزیان، ۱۴۰۴، ۲۵). دارایی بخش مثبت و منفی اموال هر شخص است. بخش مثبت شامل اموال و مطالبات شخص از دیگران است و بخش منفی آن، دیون و تعهداتی است که شخص در برابر دیگران دارد. در حقوق فرانسه، دارایی مجموعه‌ای از اموال تعریف شده که قابل ارزیابی با پول باشد و شخص از بخش مثبت برای تأدیه بخش منفی آن، در حال و آینده استفاده می‌کند (Houtcieff, 2016, 205).

درباره اشخاص حقیقی، ماده ۹۵۶ قانون مدنی که بیان می‌کند: «اهلیت برای دارا بودن حقوق با زنده متولد شدن انسان شروع و با مرگ او تمام می‌شود» اشاره به اهلیت تمتع دارد. این نوع اهلیت به معنای توانایی شخص برای دارا شدن حق است. اشخاص حقیقی به محض زنده متولد شدن^۵ می‌توانند دارایی داشته باشند که از بخش مثبت مانند وجوه نقد، دارایی‌های منقول و غیرمنقول و بخش منفی مانند بدهی‌ها و تعهدات مالی تشکیل شده است. دارایی با ثروت متفاوت است. ممکن است شخص حقوقی یا حقیقی در بدو ایجاد یا تولد، ثروتی نداشته باشد و بدهی داشته باشد اما این شخص در همین حال نیز دارایی دارد. در واقع، دارایی ظرفی است که حقوق مالکانه و بدهی‌های شخص در آن قرار دارد (Aubry, 1917, 336). داشتن اموال یکی از ویژگی‌های اساسی اشخاص حقوقی است. بر اساس ماده ۱۵ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی، شخص حقوقی بدون اموال، امکان ادامه فعالیت ندارد و باید رسیدگی به ورشکستگی خود را تقاضا کند. پس باید گفت بخشی از اهلیت تمتع هر شخص، دارایی او است که شامل بخش مثبت و منفی اموال شخص می‌شود اما اعمال حقوق قانونی شخص در دارایی، مستلزم اهلیت استیفاء است.

هدف از این پژوهش، بررسی و تبیین جایگاه دارایی تجاری در حقوق ایران و فرانسه است تا مشخص شود که اولاً چه اصولی در مورد آن حاکم است؟ و موارد استفاده از آن چیست؟ و شناخت مفهوم دارایی

۳- پول نقد

۴- Fixed Assets

۵- باید در نظر داشت که برابر ماده ۹۵۷ قانون مدنی: حمل از حقوق مدنی متمتع می‌گردد مشروط بر این که زنده متولد شود

چه اثری بر موضوعات حقوقی و حل مسائل آن دارد؟ در ادامه برای شناخت بهتر دارایی، اجزای آن را بررسی می‌کنیم و به ترتیب در مورد قواعد حاکم بر دارایی، اصل وحدت دارایی و آثار آن در حقوق تجارت و استثنائات آن صحبت خواهیم کرد.

۱- اجزای دارایی

دارایی، کلی حقوقی و مستقل از اجزای خود است و جدای از اجزای خود، واجد آثار حقوقی است (کاتوزیان، ۱۴۰۴، ۲۶). کلی بودن دارایی، به این معنا است که خود دارایی، صرف نظر از اجزایی که دارد، وثیقه پرداخت دیون است و پس از مرگ یا انحلال به وراثت یا شرکا تعلق می‌گیرد. دارایی شخص قابلیت انتقال به دیگری را ندارد اما اجزای آن قابل نقل و انتقال است. با این وصف، دارایی، اجزای تشکیل‌دهنده‌ای دارد. اجزای دارایی را می‌توان شامل اعیان، منافع، دیون و حقوق دانست. عین یک شیء مادی و ظرف آن در عالم خارج است و وجود مستقلی دارد و وابسته به مالکیت نیست اما دین مالی اعتباری است که در ظرفی اعتباری یعنی ذمه مدیون قرار دارد.^۶ مقصود از منافع، ثمره حاصل است که به تدریج از اعیان اموال به دست می‌آید، بی‌آن که از عین مال به گونه‌ای محسوس بکاهد (کاتوزیان، ۱۴۰۴، ۳۹). حقوق جمع حق است و آن اقتدار و امتیازی است که شخص در برابر سایر اعضاء جامعه دارا است (کاتوزیان، ۱۴۰۴، ۱۴).

حقوق به دو دسته کلی حق عینی^۷ و حق دینی^۸ تقسیم‌بندی می‌شود و امروز نوع سومی از حقوق را نیز با عنوان حق معنوی^۹ به رسمیت می‌شناسند. مجموع اعیان و منافع که در عهده شخص است و دیون و تعهداتی که بر ذمه او قرار دارد، دارایی او را تشکیل می‌دهد. با این تفصیل، مفهوم دارایی و اجزای آن در علوم حقوق با حسابداری یکسان است. مجموع اعیان، منافع، دیون و حقوق دارایی را تشکیل می‌دهند درحالی‌که اعیان و منافع که شخص در مالکیت خود دارد، تحت عنوان حقوق مالکانه شناخته می‌شوند و دیون، همان بدهی‌ها است.

۶- برای مطالعه بیشتر درباره عین و دین: ر.ک. نعمت‌اللهی، اسماعیل، ۱۳۹۱، ذمه و عهده در فقه شیعه، فصلنامه فقه و اصول، شماره ۹۰

۷- حق عینی، حقی است که شخص به‌طور مستقیم و بی‌واسطه نسبت به چیزی پیدا می‌کند و می‌تواند از آن استفاده کند (کاتوزیان، ۱۴۰۴، ۱۴). مالکیت بر عین باعث ایجاد حق عینی برای مالک می‌شود

۸ - حق دینی حقی است که شخص نسبت به دیگری پیدا می‌کند و به موجب آن می‌تواند انجام دادن کاری را از او بخواهد (کاتوزیان، ۱۴۰۴، ۱۶). اصل حق دینی به اعتبار صاحب آن، طلب و به لحاظ مدیون، تعهد یا دین نام دارد

۹ - حقوقی که حاصل ابتکار و اندیشه انسان است، حقوق معنوی نامیده می‌شود: مانند حق تألیف، حق اختراع، مالکیت صنعتی و تجارتی (کاتوزیان، ۱۴۰۴، ۲۳)

۲- قواعد حاکم بر دارایی

چهار قاعده مهم را می‌توان در مورد دارایی نام برد: اول- دارایی مختص اشخاص است. دوم- هر شخصی فقط می‌تواند یک دارایی داشته باشد. سوم- دارایی، محل پرداخت دیون شخص است. چهارم- دارایی اختصاص به امور مالی دارد. هریک از این چهار قاعده را در ادامه بررسی می‌کنیم.

اول- دارایی مختص اشخاص است: هر شخصی به محض زنده متولد شدن، دارایی مختص به خود را دارد. هرچند ممکن است اجزایی در این دارایی نباشد و دارای او صفر باشد اما ظرفی به نام دارایی دارد که دیون و تعهدات از یک سو و حقوق، اعیان و منافع از سویی دیگر در آن قرار خواهند گرفت. دارایی را نباید با ثروت و تمکن مالی اشتباه گرفت (کاتوزیان، ۱۴۰۴، ۲۳).

ممکن است اشخاص اساساً هیچ ثروتی نداشته باشند، اما دارایی دارند که در این حالت ممکن است صفر یا منفی باشد. در واقع، می‌توان دارایی را از اجزای اهلیت تمتع دانست. انسان‌ها از بدو تولد و به محض زنده متولد شدن، دارای اهلیت تمتع هستند و می‌توانند طرف حق و موضوع تکلیف قرار بگیرند. بر همین اساس، ایشان می‌توانند دارایی نیز داشته باشند؛ بنابراین، شخصی که اهلیت تمتع دارد، دارایی نیز خواهد داشت. اشخاصی که فاقد اهلیت تمتع نمی‌توانند در موضوعی خاص دارا شوند و آن مال جزو دارایی ایشان قرار نمی‌گیرد. برای نمونه اشخاص بیگانه که نمی‌توانند املاک و اموال غیرمنقول در کشور ایران داشته باشند، اگر مال غیرمنقولی به ایشان برسد، آن مال وارد دارایی آن‌ها نخواهد شد. باید دانست که دارایی مختص اشخاص حقیقی نیست و اشخاص حقوقی نیز می‌توانند و باید دارایی داشته باشند. به همین علت است که در حقوق ایران، امکان تشکیل شرکت‌های تجاری، به‌عنوان بارزترین اشخاص حقوقی، بدون سرمایه وجود ندارد (جوهر، ۱۳۹۹، ۲۵).

همین‌طور امکان ادامه فعالیت شرکت‌ها و اشخاص حقوقی بدون سرمایه بر اساس ماده ۱۵ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب ۱۳۹۳ وجود ندارد. اشخاص حقیقی با مرگ و اشخاص حقوقی با انحلال، شخصیت خود را از دست می‌دهد. برای این که دارایی ایشان بلاملک نباشد، در مورد اشخاص حقیقی، برای ترکه شخصیت حقوقی قائل شده‌اند تا مشکل دارایی بدون مالک حل شود و برای اشخاص حقوقی، پیش‌بینی شده است که شخصیت ایشان تا زمان تصفیه کامل دارایی آن‌ها باقی بماند.

در حقوق مدنی، برای دو مجموعه از اموال شخصیت حقوقی قائل شده‌اند که شامل ماترک متوفی و نهاد وقف است. داشتن شخصیت حقوقی برای این دو گروه، مستلزم این است که آن‌ها دارایی مختص به

خود را نیز داشته باشند. این دو مجموعه از اموال، از استثنائات قاعده نخست در مورد دارایی است که بر اساس آن فقط اشخاص می‌توانند دارایی داشته باشند. علت این استثنائات را می‌توان عدم امکان تصور مال بدون مالک دانست. مضافاً این که داشتن شخصیت حقوقی باعث می‌شود، ترکه و وقف، دارایی داشته باشند و حقوق و تکالیف به دارایی آن‌ها تعلق گیرد.

دوم- هر شخصی فقط می‌تواند یک دارایی داشته باشد: این اصل به «وحدت دارایی» شهرت یافته است و از بدیهیات حقوق مدنی محسوب می‌گردد. بر این اساس، اشخاص نمی‌توانند دو دارایی داشته باشند و فرض وجود دو دارایی، باعث تفکیک بین دارایی شخصی و غیرشخصی او می‌شود که از لحاظ حقوقی پذیرفته شده نیست. دارایی را نباید با ثروت و اموال شخص اشتباه گرفت؛ در واقع، ممکن است شخص اموال متعدد و ثروت بی‌شماری داشته باشد اما دارایی او یک کل واحد است که قابل تفکیک به اجزای متعدد نمی‌باشد.

سوم- دارایی، محل پرداخت دیون شخص است: حقوق مالکانه شخص بر اموال منقول و غیرمنقول و حقوق معنوی، جنبه مثبت دارایی شخص را تشکیل می‌دهد. این جنبه از دارایی اشخاص، محلی است که دیون شخص از آن پرداخت می‌گردد. در عالم حقوق، اموال شخص را وثیقه پرداخت دیون او می‌دانند. به لحاظ تحلیلی، بدهی‌های شخص از اموال او پرداخت می‌شود. اشخاص ثالث با شخصی که اموال بیشتری دارد، معاملات زیادتری انجام می‌دهند؛ چرا که از ایفای تعهدات او اطمینان بیشتری دارند و می‌دانند که اگر دین ایشان پرداخت نشد، از محل اموال شخص، دیون طلبکار پرداخت خواهد شد.

وثیقه بودن اموال شخص برای پرداخت بدهی ممکن است این تصور را ایجاد کند که طلبکار نسبت به اموال بدهکار دارای حق عینی است. درحالی که چنین نیست و طلبکاران، صرفاً حق تعقیب و اقدام قضایی در مورد اموال بدهکار دارند. اگر ایشان حق عینی بر اموال بدهکار داشتند، هر گونه معامله نسبت به اموال توسط بدهکار قبل از پرداخت بدهی، باید غیرنافذ باشد و نیاز به تنفیذ طلبکار داشته باشد، درحالی که بدهکار می‌تواند تا قبل از پرداخت بدهی هر گونه معامله‌ای نسبت به اموال خود انجام دهد مگر این که ثابت شود معامله صوری و به قصد فرار از ادای دین بوده است که در این شرایط، از لحاظ مدنی معامله به علت فقدان قصد انشاء باطل است و از لحاظ کیفری، جرم معامله به قصد فرار از ادای دین محقق می‌شود.

چهارم- دارایی اختصاص به امور مالی دارد: در یک تقسیم‌بندی کلی، حقوقی که اشخاص دارند به دو دسته حقوق مالی و حقوق غیرمالی قابل تقسیم است. حقوق مالی حقوق مرتبط با اموال و حقوق

غیرمالی مرتبط با شخصیت فرد است. دارایی فقط در امور مالی مصداق دارد و امور غیرمالی وارد دارایی شخص نمی‌شود. ممکن است امور غیرمالی دارای آثار مالی باشد اما باید بین امر غیرمالی و آثار مالی آن تفکیک قائل شد. در واقع، آثار مالی، جدای از امر غیرمالی وجودی مستقل پیدا می‌کنند. برای نمونه، رابطه زوجیت از جمله امور غیرمالی است اما دارای آثار مالی است. رابطه زوجیت وارد دارایی شخص نمی‌شود اما برای نمونه، مهریه که از آثار مالی رابطه زوجیت است، وارد دارایی شخص می‌گردد؛ هر چند هنوز وصول نشده باشد.

۳- اصل وحدت دارایی

هر شخصی در عالم حقوق بیش از یک دارایی نمی‌تواند داشته باشد. این قاعده در مورد تاجر نیز اجرا می‌شود. اصل وحدت دارایی در مورد تاجر، زندگی شخصی و تجاری^{۱۰} او را به هم پیوند می‌زند و هر دو را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ به نحوی که تاجر از اموال شخصی خود باید دیون تجاری را بپردازد. در حال حاضر، اشخاص نمی‌توانند دارایی خود را تفکیک کنند و بخشی را به یک فعالیت مانند کسب و کار و تجارت اختصاص دهند و بخش دیگر را به فعالیت مدنی و شخصی خود اختصاص دهند. در وضعیت فعلی، این امکان وجود ندارد که اشخاص دارایی تجاری داشته باشند؛ چرا که ایجاد دارایی تجاری با اصل وحدت دارایی در تعارض است. دارایی تجاری مستلزم این است که شخص بتواند دارایی خود را به دو تفکیک کند و بخش از آن را به فعالیت تجاری اختصاص دهد. امری که با وضعیت فعلی و قوانین کنونی امکان‌پذیر نیست. در حکومت قوانین فعلی در حقوق ایران، دارایی شخص غیرقابل تفکیک است و بحث از دارایی تجاری، صرفاً نظری است و می‌تواند در قوانین بعدی، توسط قانون‌نگار پیش‌بینی شود.

دارایی هر شخص، بخش مثبت و منفی اموال قابل تقویم او را تشکیل می‌دهد. بخش مثبت دارایی هر شخص پاسخگوی دارایی منفی او در حال و آینده است. از لحاظ تاریخی، در حقوق مدنی و تجارت، اصل وحدت دارایی وجود داشته و دارد. این اصل تا مدت‌ها به عنوان یک اصل غیرقابل تغییر در حقوق مدنی و تجارت در نظر گرفته می‌شد اما تحولات جدید دنیای تجارت، باعث شد قانون‌گذاران در مورد این اصل انعطاف‌پذیری نشان دهند و اجازه اختصاص بخشی از دارایی به فعالیت تجاری توسط اشخاص را بدهند؛ بنابراین، از اصل وحدت دارایی در جایی می‌توانیم استفاده کنیم که دارایی به دو جزء تفکیک و تقسیم نشده باشد. بر اساس اصل وحدت دارایی، تمام دارایی تاجر وثیقه پرداخت دیون او است؛ به عبارت دیگر، دیون تاجر از اموال او پرداخت می‌شود.

۴- آثار اصل وحدت دارایی در حقوق تجارت

۴-۱- در ورشکستگی

اصل وحدت دارایی در ورشکستگی تاجر مؤثر است و می‌تواند به ابهامات زیادی در این مورد خاتمه دهد. آن چه باعث می‌شود مفهوم توقف از پرداخت‌های بنگاه تجاری محل مناقشه شود، این است که آیا به صرف ناتوانی در پرداخت یک دین، شخص تاجر ورشکسته اعلام می‌شود؟ یا باید امکانات و توان مالی بالقوه تاجر را در نظر بگیریم؟ و با در نظر گرفتن مجموع دارایی و میزان دیون او حکم به ورشکستگی وی دهیم؟ به عبارت دیگر، اگر مجموع توان مالی تاجر مطلوب است ولی زمانی که دین او حال شده، قادر به پرداخت دیون خود نباشد، آیا این شخص ورشکسته است؟ یا تاجری که از راه استقراض و توسل به وسایل متقلبانه، فعلاً دیون خود را می‌پردازد اما توان مالی مناسبی ندارد ورشکسته نیست؟

حقوقدانان در این زمینه نظریات متفاوتی دارند. یکی از ایشان معتقد است تفسیر واقع‌بینانه از ماده ۴۱۲ قانون تجارت ایجاب می‌کند که در جست‌وجوی علل واقعی توقف باشیم و در واقع به صرف عدم پرداخت یک دین، شخص تاجر را درحالی که توان مالی مناسبی دارد ورشکسته اعلام نکنیم (عرفانی، ۱۳۹۴، ۳۳). حقوقدان دیگری می‌نویسد: «تفسیر لفظی از ماده ۴۱۲ قانون تجارت، نتیجه‌ای جز اعلام ورشکستگی به صرف عدم پرداخت اولین دین نخواهد داشت و تفسیر ماده ۴۱۲ مذکور، به معنای عدم اجرای مقررات آمره است» (صقری، ۱۳۸۶، ۵۷). حقوقدان دیگری، نظر مشابهی ارائه داده و بیان می‌کند که ماده ۴۱۲ قانون تجارت بیانگر این نیست که وضعیت مالی تاجر را بررسی کنیم؛ امری که مستلزم رسیدگی طولانی مدت است. اگر از مجموع اوضاع و احوال چنین برآید که پرداخت تمام یا قسمتی از دیون حال‌شده تاجر، از دارایی سهل الوصول وی امکان‌پذیر نیست، باید حکم به ورشکستگی تاجر داد (اسکینی، ۱۴۰۲، ۴۰).

همان‌طور که دیدیم، هریک از حقوقدانان بنا به ظاهر ماده ۴۱۲ قانون تجارت و یا بررسی وضعیت ماهوی اموال تاجر، نظر خود را ابراز داشته‌اند. دادگاه‌ها نیز نظرهای متفاوتی ارائه کرده‌اند و رویه واحدی بین مراجع قضایی وجود ندارد؛ هرچند بسیاری از دادگاه‌ها به وضعیت ظاهری تاجر توجه کرده‌اند و صرف ناتوانی از پرداخت یک دین را برای ورشکستگی کافی دیده‌اند. پاسخ این تشتت آراء با توجه به اصل وحدت دارایی آسان است.

طبق اصل وحدت دارایی، تاجر، دارایی اختصاص یافته به فعالیت تجاری ندارد و بدهی‌های او از تمام

دارایی وی پرداخت می‌شود. در نتیجه، متعلق تمامی دیون تاجر، دارایی او است و چون ورشکستگی تاجر یا شرکت تجاری در نتیجه بیشتر شدن بخش منفی نسبت به بخش مثبت دارایی او است، دیون تجاری و غیرتجاری هر دو منتهی به ورشکستگی تاجر می‌شوند. شناخت ورشکستگی با توجه به مفهوم دارایی تجاری آسان است. به عبارت دیگر، با پذیرش این نظر که دارایی پس از کسر سرمایه از بدهی به دست می‌آید و اگر دارایی تاجر، منفی باشد، او ورشکسته است، این نتیجه به دست می‌آید که مجموع توان مالی شخص را باید در نظر گرفت و بر این عقیده بود که ورشکستگی واقعی ملاک و مدنظر است؛ یعنی شرایطی که دارایی تاجر پس از کسر بدهی از سرمایه، منفی شود.

۴-۲- در شرکت‌های تجاری

شرکت تجاری بارزترین مصداق شخصیت حقوقی است و بسیاری از ویژگی‌های شخصیت حقوقی در شرکت‌های تجاری وجود دارد و به همین علت شرکت‌های تجاری را «اشخاص حقوقی تجاری» می‌نامند. طبق ماده ۵۸۸ قانون تجارت، اشخاص حقوقی از تمام حقوق و تکالیف اشخاص حقیقی بهره می‌برند، مگر آن‌هایی که خاص اشخاص حقیقی است.

شرکت تجاری به‌عنوان مصداق بارز شخصیت حقوقی تجاری، به محض تشکیل واجد شخصیت حقوقی نمی‌شود و به اعتقاد اغلب حقوقدانان، برای ایجاد شخصیت حقوقی، باید در اداره ثبت اسناد^{۱۱} به ثبت برسند تا واجد شخصیت حقوقی شوند. از زمان ثبت است که شرکت‌ها واجد شخصیت حقوقی می‌شوند و می‌توانند فعالیت تجاری انجام دهند. برابر ماده ۶-۲۱۰ قانون تجارت فرانسه: «شرکت‌های تجاری از تاریخ ثبت در مرجع ثبت شرکت‌ها، دارای شخصیت حقوقی‌اند. انتقال قانونی شرکت باعث ایجاد شخصیت حقوقی جدید نمی‌شود».^{۱۲} بنابراین، در حقوق فرانسه، شرکت بدون ثبت رسمی، شخصیت حقوقی ندارد. این معنا از ماده‌های ۵۸۳ و ۵۸۴ و ۵۸۵ قانون تجارت ایران نیز برمی‌آید.

شناخت مرحله‌ای که شرکت واجد شخصیت حقوقی می‌شود، دارای آثار مهمی است. ایجاد شخصیت حقوقی به معنای دارا شدن اهلیت استیفاء است و از این تاریخ است که شرکت می‌تواند به‌عنوان یک شخص، طرف معامله شود و تعهداتی را بپذیرد. یکی از مهم‌ترین آثار وجود شخصیت حقوقی برای

۱۱- دایره ثبت شرکت‌ها

۱۲- Article L210-6: Les sociétés commerciales jouissent de la personnalité morale à dater de leur immatriculation au registre du commerce et des sociétés. La transformation régulière d'une société n'entraîne pas la création d'une personne morale nouvelle

شرکت‌های تجاری این است که آن‌ها به محض ثبت و دارا شدن شخصیت حقوقی، مانند اشخاص حقیقی، ظرفی به نام دارایی خواهند داشت که جنبه‌های مثبت و منفی اموال و بدهی‌های ایشان در آن قرار می‌گیرد. با پذیرش این نظر، نیازی به این که شرکت‌های تجاری حداقل سرمایه برای تشکیل داشته باشند، نیست؛ چرا که آن‌ها یک دارایی دارند که سرمایه و بدهی‌ها در آن قرار می‌گیرد. با پذیرش نظریه وحدت دارایی و ایجاد دارایی برای شرکت‌های تجاری به محض تشکیل، نیازی به حداقل سرمایه نیست. وجود سرمایه برای انجام فعالیت‌های اقتصادی شرکت امری انکارناپذیر است؛ اشخاص ثالث با شرکتی که سرمایه ندارد، معامله نمی‌کنند اما از لحاظ حقوقی، شرکت بدون سرمایه هم تشکیل می‌شود. در حقوق ایران تنها برای شرکت‌های سهامی عام و خاص حداقل سرمایه در نظر گرفته شده است و در سایر شرکت‌ها حداقلی برای سرمایه پیشینی نشده است، لذا باید بر این عقیده بود که در سایر شرکت‌ها نیازی به حداقل سرمایه نیست و شرکت بدون سرمایه هم شکل می‌گیرد.

۴-۳- در اسناد تجاری

یکی از شرایط اساسی و ماهوی برای صحت صدور سند تجاری و از جمله برات، وجود «محل» است. محل سند تجاری «وجهی است که به اتکای وجود فعلی آن و یا وجودش در موعد پرداخت، برات‌کش مبادرت به صدور برات می‌کند». در قانون تجارت، از این اصطلاح استفاده نشده اما در ماده ۲۹۰ قانون تجارت قانون‌گذار از وجهی صحبت می‌کند که صادرکننده برات در سر وعده به برات‌گیر داده است. به نظر می‌رسد که چنانچه صادرکننده در سر وعده محل سند را تأمین کند، برای صحت تعهد براتی کافی است؛ به همین دلیل است که در ماده ۳ قانون صدور چک مصوب گفته شده: «صادرکننده چک باید در تاریخ مندرج در آن معادل مبلغ مذکور در بانک محال‌علیه وجه نقد داشته باشد». از این ماده و ماده ۲۹۰ قانون تجارت می‌توان برداشت کرد که در زمان صدور سند تجاری، اگر محل وجود نداشته باشد، خللی به صحت سند تجاری وارد نمی‌آورد. همین که در سر رسید، معادل وجهی که در سند قید شده پرداخت شود، سند تجاری صحیحاً صادر شده است، چرا که یکی از کارکردهای مهم اسناد تجاری کسب اعتبار در آینده به وسیله آن است.

با این حال، همواره این پرسش مطرح بوده است که آیا محل با سند تجاری منتقل می‌شود؟ در حقوق ایران، بنا به نظر اساتید حقوق، انتقال سند باعث انتقال محل نمی‌شود (اسکینی، ۱۳۹۷، ۵۴)؛ چرا که بر اساس نظریه وحدت دارایی، وقتی صادرکننده سند تجاری را صادر می‌کند یا ظهرنویس آن را منتقل

می‌نماید، به اندازه مبلغ سند تجاری، دارایی منفی یعنی بدهی دارد و به همین میزان به دارایی مثبت دارنده یعنی حقوق مالکانه او افزوده می‌شود. بر این اساس، مدیون یا مدیونین سند تجاری دو دارایی ندارند تا بخشی از آن به دارنده سند انتقال یابد و بخشی در دارایی ایشان باقی بماند؛ بنابراین، صدور سند تجاری یا انتقال آن صرفاً بدهی است و دارنده نسبت به آن صرفاً حق مالکانه پیدا می‌کند.

۵- استثنائات اصل وحدت دارایی

اصل وحدت دارایی تا مدت‌ها به عنوان یک اصل خدشه‌ناپذیر در حقوق مدنی و حقوق تجارت شناخته می‌شد. این اصل مبنای بسیاری از قواعد و تصمیم‌گیری‌ها در حقوق تجارت بوده است. اما نیازهای دنیای تجارت باعث شد که حقوقدانان فرانسوی یک استثنای مهم برای اصل وحدت دارایی در نظر بگیرند. استثنای این اصل، اصل دارایی اختصاصی یا دارایی اختصاص یافته^{۱۳} است. بر اساس این استثناء که فقط در مورد فعالیت‌های تجاری پذیرفته شده است و در امور مدنی همچنان جایگاهی ندارد، تجار می‌توانند با تفکیک در دارایی خود، بخشی را به فعالیت‌های تجاری اختصاص دهند.

ایجاد دو دارایی شخصی و تجاری، با مبانی حقوقی و حتی حسابداری در تعارض است اما لازمه دنیای تجارت فعلی است. در واقع، شخصی که توان و تمکن مالی مناسبی دارد و نمی‌خواهد شریکی را در کنار خود داشته باشد، می‌تواند با تفکیک بین دارایی شخصی و تجاری، بخشی از دارایی خود را به فعالیت تجاری اختصاص دهد تا طلبکاران تجاری، نتوانند به اموال شخصی او تعرضی داشته باشند.

دارایی اختصاصی یا اختصاص یافته را می‌توان دارایی تجاری نیز نامید که در حقوق فرانسه به دو شکل انجام می‌شود: ممکن است تعدد دارایی یا دوگانگی آن در قالب فعالیت شخصی حقیقی باشد یا توسط شخص حقوقی ایجاد شود. اگر توسط شخص حقیقی انجام شود، در حقوق فرانسه تحت عنوان تاجر حقیقی با مسئولیت محدود^{۱۴} نامیده می‌شود و اگر در قالب شخصیت حقوقی ایجاد گردد، در قالب مؤسسه یا بنگاه تک نفره^{۱۵} خواهد بود. در کنار این دو تأسیس حقوقی باید از اموال ثبت نشده به عنوان یکی از استثنائات اصل وحدت دارایی یاد کنیم.

۱۳- Patrimoine d'affectation

۱۴- L'entrepreneur individuel à responsabilité limitée

۱۵- Societe Unipersonnelle (Fr) /one man's company (En)

۵-۱- تاجر حقیقی با مسئولیت محدود

دارایی، بخش مثبت و منفی اموال هر شخص است. در علم حقوق، هر شخصی می‌تواند فقط یک دارایی داشته باشد. این اصل، به «اصل وحدت دارایی» شهرت یافته است. از نتایج این اصل این است که تاجر نمی‌تواند اموال خود را به دو دسته تقسیم کنند و بخشی را به فعالیت تجاری اختصاص دهند و بخش دیگر را به عنوان اموال شخصی نگه دارند تا در زمان ناتوانی از پرداخت دیون تجاری، فقط اموال تجاری ایشان وثیقه پرداخت دیون تجاری آن‌ها باشد.

این نظریه سنتی در حقوق فرانسه دستخوش تحول بزرگی شده است. ماده ۵۲۶-۵-۱ قانون تجارت فرانسه که آخرین اصلاحاتش مربوط به تاریخ سال ۲۰۱۹ میلادی است، اجازه می‌دهد تمام اشخاص حقیقی بتوانند به نام خود و تحت قواعد مربوط به تاجر حقیقی با مسئولیت محدود، فعالیت‌های تجاری خود را انجام دهند. برای انجام چنین فعالیتی تاجر حقیقی باید دارایی جداگانه‌ای از دارایی شخصی خود ایجاد کند، بدون آن که شخصیت حقوقی جدیدی تأسیس کند. در این ماده می‌خوانیم: «برای انجام فعالیت در قالب تاجر حقیقی با مسئولیت محدود، تاجر حقیقی باید دارایی جداگانه‌ای از دارایی شخصی خود به فعالیت حرفه‌ای اختصاص دهد، بدون این که شخصیت حقوقی ایجاد کند».^{۱۶}

این ماده، برخلاف نظریه وحدت دارایی است که به موجب آن هر شخصی فقط می‌تواند یک دارایی داشته باشد. بر این اساس، به تاجر حقیقی اجازه داده شده که مجموعه‌ای از اموال خود را برای انجام فعالیت‌های تجاری وارد کنند و سایر اموال شان به صورت دارایی شخصی آن‌ها باقی بماند. سابقه این تأسیس حقوقی به قانون مصوب ۲۰۱۴ میلادی در مورد تاجر، صنعتگران و شرکت‌های بسیار کوچک^{۱۷} باز می‌گردد که در این قانون، تأسیس حقوقی جدیدی به نام «تاجر حقیقی با مسئولیت محدود» ایجاد کرد و بعدها مقررات مخصوص آن در ماده‌های ۵۲۶-۵-۱ الی ۵۲۶-۵-۲۱ قانون تجارت فرانسه آورده شد. این تأسیس حقوقی باعث می‌شود در حالت ناتوانی تاجر حقیقی از پرداخت دیونش، تمام اموال شخصی وی در معرض مراجعه طلبکاران وی قرار نگیرد؛ چرا که بر اساس این قانون، به شخص حقیقی تاجر اجازه داده شده تا بین اموال شخصی و تجاری تفکیک قائل شود و فقط بخشی از اموال خود را وارد فضای

۱۶- Article L526-6: Pour l'exercice de son activité en tant qu'entrepreneur individuel à responsabilité limitée, l'entrepreneur individuel affecte à son activité professionnelle un patrimoine séparé de son patrimoine personnel, sans création d'une personne morale

۱۷- Loi 18 juin 2014 relative à l'artisanat, au commerce et aux très petites entreprises

کسب و کار تجارت کند و مابقی اموالش در دسترس طلبکاران برای دریافت طلب شان قرار نگیرد. برابر ماده ۵۲۶-۷ قانون تجارت فرانسه تاجر حقیقی باید فعالیت خود تحت این تأسیس حقوقی و اموالی را که به آن اختصاص داده در دفتر ثبت تجاری و شرکت‌ها^{۱۸} به ثبت برساند. اعلام این اختصاص تشریفات پیچیده‌ای ندارد، اما کمک می‌کند که اشخاص ثالث بدانند که تاجر حقیقی چه میزان اموال خود را وارد فعالیت تجاری کرده و تا چه میزان می‌توانند با وی معامله کنند. اگر آن چه وارد فعالیت تجاری می‌شود، اموال غیرمنقول و دارایی‌هایی مانند اتومبیل و اثاثیه باشد، تقویم آن‌ها باید با جلب نظر کارشناس رسمی صورت بگیرد.

تأسیس حقوقی تاجر حقیقی با مسئولیت محدود به گونه‌ای است که گویی یک شرکت تک‌نفره تأسیس شده است؛ چرا که یکی از وجوه تمایز بین شرکت و شخص، تفکیک بین دارایی شخصی و شرکتی است که در مورد تاجر حقیقی با مسئولیت محدود این تفکیک وجود دارد و اموال شخصی و شرکتی از هم جدا است (Legeais, 2017, 212)؛ اما شخصیت حقوقی مجزایی درباره تاجر حقیقی ایجاد نمی‌شود و فقط در دارایی شخص حقیقی تفکیک ایجاد می‌گردد. در واقع، تاجر حقیقی با مسئولیت محدود، فاقد شخصیت حقوقی است.

هدف از تشکیل این تأسیس حقوقی، محدود کردن مسئولیت اشخاص حقیقی به میزان دارایی اختصاص یافته به فعالیت تجاری است. در این حالت، طلبکاران تجاری شخص حقیقی تاجر نمی‌توانند به اموال شخصی او برای دریافت طلب خود مراجعه کنند. اما فرض عکس آن صادق نیست؛ یعنی طلبکاران شخصی برای دریافت مطالبات خود می‌توانند به اموال اختصاصی تجاری تاجر حقیقی مراجعه کنند؛ چرا که طلبکاران شخصی با در نظر گرفتن مجموع دارایی تاجر با او معامله کرده‌اند (Mestre, 2016, 108). هرچند این نظر قابل انتقاد است؛ از این جهت که با اعلام تفکیک دارایی شخصی و تجاری، همگان نسبت به آن مطلع فرض می‌شوند و می‌دانند که چه اموالی وارد فعالیت تجاری شده است؛ بنابراین، طلبکاران تجاری، نباید بتوانند به دارایی شخصی و طلبکاران شخصی به دارایی تجاری رجوع کنند.

اموال اختصاص یافته به فعالیت‌های تجاری، تنها وثیقه عمومی^{۱۹} طلبکاران ناشی از فعالیت تجاری است. باید در نظر داشت که تاجر حقیقی با مسئولیت محدود، نوعی تصدی در قالب بنگاه تجاری است.

۱۸- Registre du commerce et des sociétés

۱۹- Seul gage général

قانون‌گذار فرانسوی در این موارد، نظر به تشکیل بنگاه تجاری برای انجام فعالیت‌های اقتصادی داشته است.^{۲۰} از منظر حقوقی نیز، هدف قانون‌گذار این است که مسئولیت تاجر به میزان سرمایه‌ای که وارد فعالیت کرده، محدود شود و مسائل ناشی از همسویی بین شرکا^{۲۱} در شرکت و حضور یک شریک ناخواسته و بعضاً مخالف از بین برود. همسویی شرکاء در یک تعریف ساده «حس شریک بودن در شرکت»^{۲۲} است.

جرارد کرنو، همسویی شرکاء در شرکت را ارتباط روانی بین شرکاء تعریف می‌کند که یکی از عناصر اساسی شرکت‌های تجاری است. بر اساس این تعریف، اراده همکاری برای رسیدن به اهداف شرکت و انجام امور جاری آن، مشارکت فعال هریک از شرکا در اداره شرکت، پذیرش هزینه‌ها و زیان‌های ناشی از فعالیت شرکت از جمله مصادیق همسویی میان شرکاء است. البته این همسویی از شرکتی نسبت به شرکت دیگر متفاوت است. همچنین، این همسویی بین شرکای شرکت‌های شخص و یا سرمایه متفاوت است (Cornu, 2000, 545).

۵-۲- مؤسسه یا بنگاه تک نفره

یکی دیگر از استثنائات اصل وحدت دارایی، مؤسسه یا بنگاه تک نفره است که بعضاً با نام شرکت شخص واحد یا شرکت تک شریک نیز شناخته می‌شود. به نظر می‌رسد در استفاده از نام شرکت برای این تأسیس حقوقی باید تردید کرد؛ چرا که تشکیل عقد شرکت مستلزم تشریک بین حداقل دو شخص و اشاعه در

۲۰- بنگاه تجاری به هر «شخصی اطلاق می‌شود که یک هدف اقتصادی را به‌طور مداوم دنبال می‌کند». هدف اقتصادی در این تعریف، یعنی فراهم‌آوری کالا و خدمات در یک بازار مشخص. مفهوم بنگاه، مفهومی باز است و برخلاف تجارتی بودن که بر اساس لیست محدود فعالیت‌ها تعیین می‌شود، این مفهوم بر معیارهایی بسیار عمومی تکیه کرده است و بر انواع مختلف فعالیت‌های اقتصادی صدق می‌کند. از همین رو، می‌تواند دربرگیرنده فعالیت‌های جدید و نویی باشد که در عرصه تجارت ظهور می‌کند. در واقع مفهوم بنگاه تجاری از شرکت تجاری گسترده‌تر است. درحالی‌که شرکت‌های تجاری محدود و مشخص هستند، فعالیتی که در قالب بنگاه تجاری انجام می‌شود، به‌مراتب وسیع‌تر است و اشخاص در انتخاب نوع آن آزادند. بنگاه تجاری ممکن است شخصیت حقوقی داشته باشد یا خیر؛ اما شرکت تجاری ضرورتاً دارای شخصیت حقوقی مستقل از اعضاء است. همچنین ممکن است بنگاه تجاری، اساساً تأسیسی حقوقی غیر از شرکت تجاری باشد. ماده اول قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی مصوب ۱۳۸۶ بنگاه تجاری را به این شکل تعریف می‌کند: «بنگاه، واحد اقتصادی [ای] است که در تولید کالا یا خدمت فعالیت می‌کند؛ اعم از آن‌که دارای شخصیت حقوقی یا حقیقی باشد».

۲۱- Affectio societatis

۲۲- Esprit d'associé

اموال آن‌ها است. اما در این تأسیس حقوقی اشاعه در اموال یک شخص شکل نمی‌گیرد بلکه بین دارایی او تفکیک ایجاد می‌شود و بخشی به دارایی تجاری و بخشی به دارایی شخصی اختصاص می‌یابد؛ بنابراین بهتر است، برخلاف رویه مرسوم، از عنوان مؤسسه یا بنگاه یک نفره استفاده کنیم و عنوان شرکت را بر آن قرار ندهیم. البته هم در حقوق فرانسه و هم در حقوق انگلستان، از عنوان شرکت برای نامگذاری این تأسیس حقوقی استفاده شده است که معمول بر مسامحه است. باید دانست شخص حقوقی تجاری، منحصر به شرکت‌های تجاری نیست و مؤسسات یا بنگاه‌های تجاری و انتفاعی نیز می‌تواند در این دسته قرار گیرد.

تا مدت‌ها، وجود حداقل دو شخص برای تشکیل عقد شرکت از جمله بدیهیات قانونی بود. تصور این که شخص بتواند در اموال خود شریک شود، وجود نداشت. اما امروزه و بنا به نیازهای جدیدی که در دنیای تجارت ایجاد شده است، این امکان فراهم شده است که شخصی که توان و تمکن مالی مناسبی دارد، بتواند دارایی خود را تفکیک کند و بخشی را به فعالیت تجاری در قالب عقد شرکت اختصاص دهد و بخشی را اساساً وارد چنین فعالیتی نکند. تفاوت بین مؤسسه یا بنگاه تک نفره و تاجر حقیقی با مسئولیت محدود این است که مؤسسه یا بنگاه تک نفره دارای شخصیت حقوقی جدای از مؤسس آن است.

برابر ماده ۱۸۳۲ قانون مدنی فرانسه، شرکت ممکن است یک عقد یا عمل حقوقی یک‌طرفه باشد؛ یعنی با دو یا یک اراده تشکیل شود. در حقوق فرانسه نیز تا مدت‌ها تعداد شرکا در زمان تأسیس شرکت و در طول دوره حیات شرکت باید حداقل دو نفر می‌بود. این ضرورت، به‌خاطر وجود اصل وحدت دارایی یا به عبارت دیگر اصل عدم تقسیم دارایی بود. تأسیس مؤسسه یا بنگاه تک‌نفره، مستلزم ایجاد دارایی اختصاصی، جدا از دارایی عمومی هر شخص است. به همین علت است که چنانچه در طول دوره فعالیت شرکت، تمامی سهام یا سهم‌الشرکه شرکت در دست یک شخص جمع شود، آن شرکت به‌طور خودکار منحل می‌شود. این قاعده کلی و عمومی است، اما در قوانین برخی کشورها در موارد خاصی استثنائاتی وجود دارد. برای مثال در حقوق فرانسه، اجازه تأسیس شرکت با مسئولیت محدود با یک شریک داده شده است.

در حقوق ایران از جمع بین ماده‌های ۱۸۳، ۵۷۱ و ۵۷۲ قانون مدنی به این نتیجه می‌رسیم که لازمه عقد بودن شرکت، تعدد شرکاء است. به این معنی که دو شخص باید عقد شرکت را منعقد کنند. در شرکت‌های تجاری با وجود این اصل، مواردی از تشکیل شرکت با تعداد بیشتر را در مواد این قانون می‌یابیم. در واقع شرکت‌های تضامنی، نسبی، مختلط غیرسهامی و با مسئولیت محدود از اصل پیروی کرده‌اند و به حداقل دو شخص در بدو تشکیل و در طول حیات شرکت نیاز دارند. این مقررات به ترتیب

در ماده‌های ۱۱۶، ۱۸۳، ۱۴۱ و ۹۴ قانون تجارت آمده است. برای تشکیل شرکت‌های سهامی عام با توجه به ماده ۱۰۷ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷، پنج شخص لازم است. حد نصاب لازم برای تشکیل شرکت سهامی خاص، با لحاظ ماده ۳ قانون اصلاحی ۱۳۴۷، سه شخص است. برای تشکیل شرکت‌های مختلط سهامی با توجه به ماده ۱۶۲ قانون تجارت، حداقل چهار شخص لازم است. در شرکت‌های تعاونی به استناد ماده ۳۶ قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۰، حداقل هفت نفر لازم است.

در واقع، تشکیل مؤسسه یا بنگاه تک نفره در حقوق ایران، فاقد جایگاه و مبنای قانونی است. در ابتدا لازم است که امکان تشکیل مؤسسات یک نفره در قانون مدنی یا تجارت پیش‌بینی شود و سپس انواع آن و مواردی که با یک اراده می‌توان مؤسسه‌ای را تأسیس کرد، اعلام گردد (صقری و جوهر، ۱۳۹۴، ۱۲).

۵-۳- عدم ثبت اموال منقول و غیرمنقول

در کشورهایی که نظام ثبتی صحیح و کاملی وجود ندارد، معاملات اموال منقول و غیرمنقول با اسناد عادی انجام می‌شود؛ در نتیجه اشخاص دو گونه دارایی شامل دارایی ثبت شده و دارایی ثبت نشده دارند. دارایی اشخاص وثیقه و وسیله‌ای برای پرداخت دیون آن‌ها است. اما چنانچه دارایی اشخاص به ثبت نرسد، امکان تأدیه دیون آن‌ها از محل دارایی ایشان وجود ندارد و باعث می‌شود به‌رغم این که شخص بدهکار در واقع اموالی برای پرداخت دیون خود دارد، طلبکار به طلب خود دست پیدا نکند. به همین علت بوده است که در نظام ثبتی حقوق ایران ثبت اموال غیرمنقول بر اساس ماده‌های ۴۶ و ۴۷ قانون ثبت اسناد و املاک مصوب ۱۳۱۰ اجباری است تا دو گونه دارایی ثبت شده و ثبت نشده ایجاد نشود. اما در حال حاضر، اکثر معاملات به صورت عادی انجام می‌شود و رویه عملی دادگاه‌ها اعتبار بخشیدن به اسناد عادی بررسی اصالت آن‌ها است.

با این وضع، اعسار بدهکار به‌طور قطع بیانگر وضعیت واقعی دارایی اشخاص نیست؛ چرا که بسیاری از معاملات اشخاص به صورت عادی انجام می‌شود و اموال ناشی از آن وارد دارایی اشخاص نمی‌گردد. این وضع باعث می‌شود تمایل به ثبت رسمی اموال منقول و غیرمنقول کم شود و اکثر معاملات به صورت عادی انجام شود. این استثناء به‌طور خاص مربوط به امور تجاری نیست اما از آن می‌توان به‌عنوان یکی از استثنائات اصل وحدت دارایی یاد کرد که به موجب آن اشخاص می‌توانند دو دارایی ثبت شده و ثبت نشده داشته باشند و باین حال، هدف اصلی قانون‌گذار از شناخت اصل وحدت دارایی که پرداخت دیون

از محل دارایی است، به درستی رعایت و اجرا نشود.

نتیجه

دارایی اشخاص وثیقه پرداخت دیون آنها است. هر شخصی صرف نظر از این که ثروتی دارد یا ندارد، ظرفی به نام دارایی دارد که بخش مثبت و منفی اموال شامل حقوق مالکانه و بدهی‌ها در آن قرار می‌گیرد. در مورد دارایی اصل وحدت حاکم است که به موجب آن هر شخصی یک دارایی بیشتر نمی‌تواند داشته باشد که حقوق و تعهدات در آن قرار می‌گیرد و دیون از محل آن پرداخت می‌شود. این اصل با قطعیت و جزمیت در حقوق ایران اجرا می‌شود مگر در مورد معاملات با سند عادی که اگر به ثبت نرسد، اموال حاصل از آن وارد دارایی شخص نمی‌گردد.

در حقوق فرانسه بر اساس نیازهایی که وجود داشته است، اصل مذکور با استثناء مواجه شده است. با این استثناء اشخاص می‌توانند با تفکیک بین دارایی شخصی و تجاری، اقدام به تشکیل دو تأسیس حقوق تحت عنوان تاجر حقیقی با مسئولیت محدود و مؤسسه تک نفره کنند. دارایی تجاری در حقوق تجارت ایران به رسمیت شناخته نشده است و در حال حاضر امکان تشکیل و فعالیت هیچ یک از این دو تأسیس حقوقی وجود ندارد اما بررسی قواعد آن می‌تواند در قانون‌گذاری‌های آینده مؤثر باشد.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

فارسی

- اسکینی، ربیعا، ۱۳۹۷، **حقوق تجارت تطبیقی**، چاپ چهارم، تهران، انتشارات مجد.
- اسکینی، ربیعا، ۱۴۰۲، **حقوق تجارت ورشکستگی و تصفیه امور ورشکسته**، چاپ سی ام، تهران، انتشارات سمت.
- انوری، حسن، ۱۳۹۹، **فرهنگ فشرده سخن**، جلد اول، چاپ هجدهم، تهران، انتشارات سخن.
- جوهر، سعید، ۱۳۹۹، **حقوق شرکت‌های تجاری**، چاپ اول، تهران، انتشارات جنگل.

- خلیلی، عباس، ۱۳۹۹، **اصول حسابداری یک و دو**، چاپ دوم، تهران، انتشارات کتاب مهربان.
- صقری، محمد، ۱۳۸۶، **حقوق بازرگانی ورشکستگی**، چاپ اول، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- صقری، محمد و جوهر، سعید، ۱۳۹۴، بررسی تطبیقی شرکت تک نفره در حقوق ایران، فرانسه و انگلستان،

فصلنامه قضاوت، شماره ۸۲

- عرفانی، محمود، ۱۳۹۴، **حقوق تجارت**، جلد چهارم، چاپ سوم، تهران، انتشارات جنگل.
- کاتوزیان، ناصر، ۱۴۰۴، **حقوق اموال و مالکیت**، چاپ شصتم، تهران، انتشارات میزان.
- نعمت‌اللهی، اسماعیل، ۱۳۹۱، ذمه و عهده در فقه شیعه، **فصلنامه فقه و اصول**، شماره ۹۰.

لاتین

- Aubry, C, Rau, 1917, cours de droit civil français, 5e édition, libr.gen, jurispr.
- Gérard Cornu, 2000, Vocabulaire juridique, Association Henri CAPITANT, éditions Quadrige/Presses Universitaires de France.
- Houtcieff, D, 2016, Droit Commercial, 4e edition, Dalloz.
- Legeais, D, 2017, Droit commercial et des affaires, Dalloz, coll., Sirey Université, 24e éd.
- Mestre. J, M.E. Pancrazi, I. Grossi, L. Merland et N., 2016, Tagliarino-Vignal, Droit commercial. Activité commerciale et structures d'entreprise (Commerçants, société et autre groupements), t 1, LGDJ, 30e éd.

Legal Civilization

ISSN: 2873-1841
ISSN: 2873-1922

No.24- Summer 2025

Buyer-Seller Relationship in the Underlying Contract in a Letter of Credit with Emphasis on Iranian law
Homayoun Mafi, Reza Ehsani, Ahmadsreza Amiri Larjani

A Comparative Study of Environmental Protection under International Human Rights Law and International Humanitarian Law
Sayyed Fazlollah Mousavi, Amir Hossein Asgari

Child-centered Justice and Government: Responsibility Prevention, Correction and Rehabilitation of Children Violate Criminal Laws
Mohammad Roshan, Somayeh Ranginkaman, Seyed Mostafa Hosseini Dastjerdi

Legal Challenges and Requirements of Artificial Intelligence in Workplaces: Examining Impacts and Reform Solutions
Maryam Boroomand Bazkiagourabi, Amirreza Mahmoudi

Algorithmic Society and Legal Adaptation: Rethinking Rights, Governance and Social Justice
Khadije Karimi Sfahani, Mojahed Amiri

Issuing Identity Documents for Children Born from Illegitimate Relationships and its Effects on Iranian Law
Marzieh Kazemi, Mostafa Kafi

Diminished Liability in the Criminal Systems of Iran and England
Iraj Morvati, Nafiseh Araghi, Mandana Janghali

Monitoring the Media with a Jurisprudential and Legal Approach
Narges Abolmasoomi

Cryptocurrency-Related Crimes; from Facilitating the Commission of Crimes to Prevention
Mahbobeh Talebi Rostami

The Importance of Contract Interpretation in Iranian Civil Law
Nazanin Bahrami, Mahnaz Sajjadian, Hamid Reza Konari Zhadeh

Investigating the Effect of Security and Populist Oriented Criminal Policy Intervention on the Formation of Modern New
Classical Criminological Dialog
Masoud Akbari

A Comparative Study of Commercial Property in Iranian and French Law
Saeed Johar

Deterrence of Exile and Banishment in the Period of Communication
Mahsa Mahmoudi

Manifestations of the Moral Rights of Prisoners in Domestic and International Documents
Amin Reza Bahar Falamarzi

Convergent Application of Civil Procedure Principles in Criminal Proceedings Using with Referral Mechanism
Ali Asghar Asgari

A Review of Crimes Against Government Lands (Case Study)
Vahid Kioumars

Space Debris in International Law: Regulatory Challenges and Legal Solutions
Mahdi Gharedaqi

Insult to Sacred Places in Iranian Criminal Law, Imamiyya Jurisprudence and Sunni Jurisprudence
Davoud Salmanpour, Yaghoob Taheri, Hosein Zarei

International Responsibility of States in Combating Doping: Legal Analysis and Implementation Challenges
Sepideh Ahmadian Fard

Criminal Policy Against Military Crimes in the Criminal Law of Iran and the United States
Amirhasan Abolhasani, Hamed Zarinjuj Alvar, Mohammadali Jahani

Rules Governing the Unorganized Monetary Financial Market in the Iranian Legal System
Ayoub Rahimi

Maintaining Social Capital in the Process of Combating Smuggling (Delaware Port Case Study)
Hossein Akbarpa

Conditions for the Exclusion of Personal Criminal Liability Based on the Statute of the International Criminal Court
Mohammadreza Afrasiabi

The Impact of Domestic Laws and Commitment to International Treaties in Combating Banking Corruption
Sayyed Bahman Akbari

Various Means of Enforcement in International Law
Mahdi Rezaei Asrami

Green Victimology and Non-Human Victims
Amin Hajivand, Amirhossein Khorashadi Zadeh, Mohammad Javad Mirzayi